

Motion till riksdagen 2010/11:U220

av Peter Rådberg m.fl. (MP)

Svensk vapenexport

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samma riktlinjer som gäller för krigsmateriel i strid (KS) också ska tillämpas för övrig krigsmateriel (ÖK).
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att länder som ägnar sig åt omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna inte kan godtas som mottagarland för krigsmateriel av något slag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det ska göras en tydlig analys av hur de mänskliga rättigheterna (MR) efterlevs i landet innan försäljning av krigsmateriel kan godkännas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det ska göras en tydlig analys av hur fattigdomsbekämpningen utvecklas i landet innan försäljning av krigsmateriel kan godkännas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett demokratikriterium införs i regelverket och riktlinjerna för när det ska värderas om ett land kan godtas eller inte som mottagarland för krigsmateriel av något slag.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att vapenexporterande företag inte ska kunna använda sig av exportkrediter eller annat skattefinansierat stöd för exportfrämjande åtgärder.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det inte ska tillåtas vapenexport av krigsmateriel från Sverige till diktaturer.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en tydlig konsekvensanalys ska redovisas för det land eller de länder som krigsmaterielen ska säljas till.

Fel! Okänt namn på

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att om ett land befinner sig i väpnad konflikt med annat land, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller inte, ska krigsmateriel inte säljas till landet.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att om ett land är inblandat i en internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt ska krigsmateriel inte säljas till landet.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska lämna Europeiska försvarsbyrån (Eda).

Inledning

Sverige är idag världens åttonde största vapenexportör. Att ha en betydande roll på den internationella vapenmarknaden får konsekvenser. Det är framför allt fyra svenska vapen som bidrar till att göda krig och konflikter, bidrar till brott mot mänskliga rättigheter, bidrar till fattigdom och stärker diktaturer.

Världen spenderar 8 000 miljarder kronor varje år på militära rustningar. Det motsvarar mer än 1 200 kronor per person i världen. Samtidigt dör 30 000 barn varje dag av sjukdomar relaterade till brist på mat, vatten och hälsovård. Om resurserna fördelades annorlunda hade många kunnat räddas.

Militär upprustning är i sig en starkt bidragande orsak till konflikter och till att konflikter tar ett våldsamt och destruktivt förlopp. Omvänt har nedrustning i många fall varit ett viktigt inslag i de processer som lett till stabil fred.

Sverige har länge varit en stor vapenproducent, men på senare år har vapenexporten flerdubblats. Detta trots att all vapenexport från Sverige är förbjuden. Enligt svensk lag är det bara vid vissa undantag som detta förbud tillfälligt kan upphävas. Bland annat sägs det i riktlinjerna att Sverige inte bör exportera vapen till länder i krig och till länder som omfattande och grovt bryter mot mänskliga rättigheter. Med tanke på att Sverige på pappret har en ganska tuff lagstiftning när det gäller vapenexport kan det kanske förvåna att vapen exporteras till länder som systematiskt bryter mot mänskliga rättigheter.

Svensk vapenexport bidrar till att göda krig och konflikter

”Vi ska göra vårt yttersta för att befria våra folk från krigets gissel som i konflikter inom och mellan länder har krävt mer än fem miljoner liv under det senaste årtiondet.”

Den deklarationen antogs i september år 2000 av millennietoppmötet arrangerat av FN. Om Sverige och världens länder menar vad de säger så måste det naturligtvis få konsekvenser. Delar av världen präglas av djupgående och komplicerade konflikter, som ofta leder till krig och grova kränkningar av mänskliga rättigheter.

Den internationella vapenhandeln är en viktig drivkraft bakom militära rustningar och bidrar därmed till krig och väpnade konflikter. Därför bör Sverige verka för en radikal svensk och global nedrustning, och för att resurser som idag förlösas på militär rustning omfördelas till insatser som kan förebygga krig och konflikter.

Dessvärre finns nu istället förslag i Sverige som går i motsatt riktning och som ytterligare öppnar upp för att sälja vapen till krigförande länder, förslag som syftar till att göra det enklare att exportera till ett antal strategiskt viktiga länder som Sverige har ett omfattande krigsmaterielsamarbete med.

En konsekvens av detta är att Sverige lättare kan exportera krigsmateriel till krigförande länder, till exempel USA och Storbritannien. Ett annat exempel är att Sverige, trots långvarigt krig mellan Indien och Pakistan, fortsätter leverera krigsmateriel till båda parter för att inte undergräva nuvarande och framtida affärskontakter.

Svensk vapenexport bidrar till brott mot mänskliga rättigheter

En av de grundläggande förutsättningarna för vapenexport i Sverige är sedan 1971 års riksdagsbeslut att mottagarländerna ska respektera de mänskliga rättigheterna. Trots det tillåts export till en rad länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna (se nedan). Förbudet mot export till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna är emellertid inte endast humanitärt motiverat. Att inte sälja vapen till dessa länder är också en säkerhetspolitiskt grundad hållning. Sambandet mellan respekt för de mänskliga rättigheterna och en fredlig utveckling är ett sedan länge erkänt faktum. Omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter kan utgöra ett hot mot stabiliteten såväl inom ett land som i dess omgivning.

I riktlinjer för vapenexport anges att respekt för mänskliga rättigheter är ett centralt villkor för att vapenexport ska beviljas. Det spelar ingen roll om vapen i sig kan komma att användas för att kränka mänskliga rättigheter eller inte, det räcker att kränkningarna förekommer i landet för att vapenexporten ska stoppas.

Att svensk utrikespolitik ska främja respekten för de mänskliga rättigheterna har av riksdag och regering betonats allt mer under senare år. Omsorgen om och försvaret av de mänskliga rättigheterna är en integrerad och central del av den svenska utrikespolitiken. Det är i detta sammanhang märkligt att regeringens fagra tal om mänskliga rättigheter, MR, inte får samma betydelse

Fel! Okänt namn på

när det gäller den svenska vapenindustrins möjligheter att sälja sina produkter på den internationella marknaden.

Trots de hårda skrivningarna så ser verkligheten helt annorlunda ut än dess restriktiva intentioner. Riksdagens riktlinjer för vapenexport åsidosätts systematiskt. Sverige exporterar stora mängder krigsmateriel till flera länder där svåra brott mot mänskliga rättigheter begås, vilket både legitimerar regeringarna politiskt och stärker deras vapenmakt rent konkret. Miljöpartiet kommer att föreslå att vapenindustrins möjligheter att få exportkrediter stoppas till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna.

Svensk vapenexport bidrar till fattigdom och underutveckling

Svenska vapen säljs till länder med stor fattigdom där vapenköpen kan direkt motverka arbetet mot fattigdom. Det är ett grundläggande problem att världen väljer att prioritera militära satsningar istället för att lösa problemen med fattigdom. För varje krona som läggs på bistånd i världen läggs ytterligare 15 kronor på militära utgifter.

När riksdagen beslutade om politiken för global utveckling i december 2003 var huvudpunkten att Sveriges politik måste vara samstämmig: ”Det Sverige säger och gör i ett sammanhang måste stämma med svenskt agerande i ett annat.” Alla politikområden ska sträva mot samma mål. Målet är att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Politiken ska präglas av ett rättighetsperspektiv och kännetecknas av de fattigas perspektiv på utveckling. Det innebär att de fattiga människornas behov, intressen och förutsättningar ska vara utgångspunkt i stävandena mot en rättvis och hållbar utveckling.

Om Sverige ska leva upp till detta bör vapenexporten i varje enskilt fall föregås av en problematiserande granskning av huruvida vapenexporten riskerar att motverka hållbar utveckling. En försiktighetsprincip bör anges i samband med vapenexport som innebär att om det finns en risk för en målkonflikt så bör fattigdomsbekämpningen få företräde.

Militära satsningar motverkar fattigdom och utveckling

FN:s utvecklingsorgan UNDP lyfter i sin rapport för 2006 fram problemet att militära investeringar av fattiga länder hämmar livsviktiga satsningar på rent vatten och sanitet. Pakistan omnämns särskilt då landet lägger 47 gånger mer på militären än vatten och sanitet, samtidigt som 118 000 människor årligen dör av diarré i landet. Under 2006 gav Sverige klartecken till en av de största krigsmaterielaffärer någonsin, export av det militära radarövervakningssystemet Eireye till Pakistan.

En komplikation av att sälja vapensystem till länder som exempelvis Pakistan innebär risken att det nya demokratiska ledarskapet inte känner lika starkt för ingångna avtal som den förra militärdiktaturen. Skulle betalningen utebli så kan det resultera i att miljardnotan istället betalas av svenska skattebetalare, via biståndsbudgeten då försäljningen garanteras av svenska exportkrediter.

Svensk vapenexport stärker diktaturer

Trots att demokrati är ett utmärkande drag i svensk utrikespolitik säljer Sverige vapen till en rad diktaturer. Genom bland annat bistånd och politiska insatser har Sverige på olika sätt sökt understödja demokratiska krafter och en demokratisk utveckling i olika delar av världen. Demokrati är en hörnsten i Sveriges politik för global utveckling.

Politiken ska präglas av ett rättighetsperspektiv. I rättighetsperspektivet ingår demokrati och mänskliga rättigheter. De förstärker varandra och är varandras förutsättningar.

Trots denna skrivning så har svensk praxis möjliggjort att vapenexport tillåtits till flera icke-demokratiska länder.

Militära avtal med Saudiarabien

Saudiarabien är en av världens mest brutala diktaturer och Utrikesdepartementet riktar i sin egen rapport stark kritik mot bristen på respekt för mänskliga rättigheter. Det är inte tillåtet att offentligt kritisera islam eller kungafamiljen. Politiska partier är förbjudna och demonstrationer är olagliga. I enlighet med sharia utdöms kroppslig bestraffning i form av piskning och amputering. Dödsstraff tillämpas. År 2005 undertecknade Sverige ett långtgående militärt samarbetsavtal med Saudiarabien, ett avtal som fortfarande gäller.

Reglerad lagstiftning om export av krigsmateriel

Export av krigsmateriel från Sverige är sedan lång tid reglerad i särskild lagstiftning. Att försäljning av vapen och annat krigsmateriel säljs trots att det är förbjudet enligt regelverket beror på att dispens ges för sådan export. Dispenser ska rimligtvis vara undantag, mer än regel.

Regelverket vad gäller krigsmateriel för strid (KS) säger att detta inte ska säljas till:

Fel! Okänt namn på

- ? stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej
- ? stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt
- ? stat som har inre väpnade konflikter
- ? stat där det förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter.

Tillstånd för utförsel av övrig krigsmateriel (ÖK) bör enligt riktlinjerna däremot kunna ges om:

- ? mottagarlandet inte befinner sig i väpnad konflikt med annan stat
- ? mottagarlandet inte har inre väpnade oroligheter
- ? det inte i mottagarlandet förekommer omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Den nuvarande uppdelningen, krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK) med delvis olika villkor beroende på vilken typ av krigsmateriel det handlar om, är icke lämplig. I verklig användning har all krigsmateriel stora effekter för att åstadkomma mänskligt lidande och död. Regelverket bör därför vara likartat oavsett om det är krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel och att det är det något strängare regelverket för (KS) som konsekvent ska gälla. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Trots dessa regler förekommer i princip varje år export av krigsmateriel till stater som enligt ovanstående regler med bred marginal borde diskvalificera dessa som köpare/mottagare av krigsmateriel.

Sverige har bl.a. skickat vapen till länder som befinner sig i krig, länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna eller till diktatoriska länder: Totalt exporterade Sverige år 2006 krigsmateriel till 57 länder.

Riksdagen har godkänt följande lydelse för försäljning av krigsmateriel

I regeringens skivelse anges att krigsmateriel får endast exporteras om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och att det inte strider mot Sveriges utrikespolitik. Detta anges också i lagen om krigsmateriels (1992:1300) första paragraf.

Sverige är idag världens åttonde största vapenexportör. Räknet per capita är Sverige världsledande. Att Sverige är en av de största aktörerna på den internationella vapenmarknaden får konsekvenser för svensk utrikespolitik. Det är därför märkligt att regeringen inte valde att adressera denna fråga i utrikesdebatten som hölls den 14 februari i år. Det är märkligt eftersom utrikesministern uttryckte sig följande om svensk utrikespolitik: "Vikten av att främja demokrati, mänskliga rättigheter och hållbar utveckling genomsyrar den svenska utrikespolitiken."

Sverige bör lämna Eda

Produktion och utveckling av krigsmateriel är en mycket viktig del av EU:s säkerhetspolitik. Det gäller att exportera och sälja så mycket vapen som möjligt i världen. Starka krafter styr utvecklingen mot en gemensam politik och upphandlingsprocess för försvarsmateriel inom EU. År 2004 bildades Europeiska försvarsbyrån (Eda). Byråns syfte är att utveckla försvarskapaciteten, stärka samarbete om krigsmateriel, stärka försvarsindustrin i Europa samt främja militär forskning och utveckling. Risken finns att Eda leder till en harmonisering av den relativt restriktiva svenska lagstiftningen för vapenexport till en mer liberal lagstiftning på EU-nivå. Detta vore en olycklig utveckling.

Försäljning av vapen till länder som deltar i kriget i Irak

Kriget i Irak stred mot folkrätten och invasionen hade aldrig något FN-stöd. Den förra, socialdemokratiska, regeringen lyckades till slut ställa sig på FN:s linje om att kriget bröt mot folkrätten.

Eftersom den dåvarande regeringen ansåg att invasionen av Irak stred mot folkrätten, något som den nuvarande regeringen inte har motsatt sig, måste slutsatsen bli att försäljning av krigsmateriel till de länder som deltar i kriget i Irak bryter mot riksdagens regelverk för försäljning av krigsmateriel och mot svensk utrikespolitik.

Därför är det obegripligt att både den förra socialdemokratiska regeringen och den nuvarande borgerliga regeringen inte reagerar mot att försäljningen av krigsmateriel kan fortgå år ut och år in till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna och länder som befinner sig i krig.

Sveriges kriterier för försäljning av krigsmateriel

1. En tydlig konsekvensanalys ska redovisas för det land eller de länder som krigsmateriel ska säljas till.
2. En tydlig analys ska göras av hur de mänskliga rättigheterna, MR, efterlevs i landet innan försäljning av krigsmateriel kan godkännas till landet.
3. En tydlig analys ska göras av hur fattigdomsbekämpningen utvecklas i landet innan försäljning av krigsmateriel kan godkännas till landet.
4. Staten ska inte med skattemedel främja vapenexporten genom exportkrediter eller annat ekonomiskt stöd.

Fel! Okänt namn

Avslutning

Sverige står idag inför ett viktigt vägval. Trots att Sverige har en mycket restriktiv vapenexportpolitik, så har den förändrats i grunden. Svensk vapenexport har blivit mer och mer exportorienterad. Valet står mellan att antingen ge efter för företagens påtryckningar och deras kommersiella argument och luckra upp exportreglerna (det som utredningen kring RUT har föreslagit) eller så väljer vi att stå upp för en sammanhållen utrikespolitik och ändrar exportkontrollpolitiken och dess tillämpning så att den överensstämmer med de utrikespolitiska målen om nedrustning, mänskliga rättigheter, demokrati och global utveckling.

Valet borde vara lätt – men det krävs politiskt mod för att genomföra det rätta.

Stockholm den 23 oktober 2010

Peter Rådberg (MP)

Bodil Ceballos (MP)

Stina Bergström (MP)

Maria Ferm (MP)

Ulf Holm (MP)

Jabar Amin (MP)

Annika Lillemets (MP)

Lise Nordin (MP)